

“ΔΥΟ ΑΝΘΡΩΠΟΙ, — ΕΛΛΕΝ ΚΕΪ”

Μετάφραση Ι. Χρυσάφη

Ὁ κ. Χρυσάφης, ὁ ἀκόπος μεταφραστής, μᾶς δίνει σήμερα μεταφρασμένο κι ἓνα ἄλλο βιβλίο τῆς σουηδικῆς λογοτεχνίας, τοὺς «Δυὸ Ἀνθρώπους» τῆς Ἑλλεν Κέϊ. Ἡ μετάφρασή του προσπαθεῖ πάντα καὶ κατορθώνει νὰ ποδώσει πιστὰ καὶ μένα ὕφος ξελεπτωμένο ὅλο τὸ νόημα τοῦ πρωτοτύπου, μόνο πού τώρα στὴν τελευταία του αὐτῆ μετάφραση ὑποχωρεῖ σὲ κάποιους περισσότερους συμβιβασμοὺς μὲ τὸ τοπικὸ τῆς μιχτῆς. Ἴσως ὁ κ. Χρυσάφης νὰ θεωρήσῃ πὼς μιὰ πού τὸ βιβλίο αὐτὸ μὲ ἐπιστημονικὲς ἀξιώσεις εἶνε λιγώτερο καθαρὰ λογοτεχνικὸ, ἐπιβάλλονται οἱ παραχωρήσεις αὐτὲς πρὸς ὅ,τι γιὰ καιρὸ θεωρήθηκε ἀπὸ ὀρισμένους κύκλους ἢ «εὐγενέστερη» γλώσσα. Τὸ πόσο ἢ ἀντίληψη αὐτῆ εἶνε βασικὰ λανθασμένη συζητήθηκε πιά ἀρκετὰ κι ἀποδείχτηκε ὀλοφάνερα, ὥστε νὰ μὴν εἶναι ἀνάγκη, ξεπερνώντας τὰ ὅρια αὐτῆς τῆς στήλης, νὰ ἐπαναλάβω τὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς διάπλασης μιᾶς γλώσσας ἐνιαίας. Σήμερα ὅσοι ἀγαποῦν τὴ νεοελληνικὴ γλώσσα καὶ θέλουν νὰ ποχτήσομε πιά γλώσσα, ἔχουν ἀκλόνητα παραδεχτῆ πὼς δὲ θάποχτήσομε ποτὲ γλώσσα ἂν ὅσοι γράφουν δὲ μάθουν τὴν ἀνεχτίμητη ἀξία, τὴ μόνη ἀληθινὰ δημιουργικὴ, τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ὑποταγῆς σὲ ὀρισμένους κανόνες. Μὲ τὸ ἔτσι θέλω τοῦ κάθε συγγραφέα δὲ λύνεται καὶ μόνο διαιωνίζεται τὸ ζήτημα. Ὁ ἀτομικισμὸς, ἢ τεράστια νεοελληνικὴ πληγὴ, ἐπέφερε καὶ στὴ λύση τοῦ τόσο ὀδυνηροῦ γλωσσικοῦ προβλήματος τὰ ὀλέθριά του ἀποτελέσματα ἀργοπορώντας τὴν γιὰ χρόνια. Εὐτυχῶς ὁμως σιτὴ μετάφραση τοῦ κ. Χρυσάφη οἱ παραχωρήσεις αὐτὲς εἶναι μᾶλλον λίγες καὶ κύρια ὀρθογραφικῆς· ἔτσι ἀδυνατίζουν μόνο χωρὶς καὶ νὰ καταστρέφουν τὴν ἀρμονία τῆς ἀγνῆς δημοτικῆς του γλώσσας.

Καὶ τώρα ἂς ἐξετάσομε τὴν οὐσία τοῦ βιβλίου, ἐνὸς βιβλίου πού μὲν διαφέρει ἐξαιρετικά, γιὰτὶ εἶναι γραμμένο ἀπὸ γυναίκα, καὶ σὲ κάποιαις του σελίδες ἀγγίζει τὸ γυναικεῖο ζήτημα. Ἡ φυσιογνωμία τῆς Ἑλλεν Κέϊ εἶναι τόσο γνωστὴ καὶ φημισμένη στὸν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κόσμον πού εἶναι βέβαια ξεχωριστὰ πολύτιμο νὰ μπορέσομε νὰ γνωρίσομε κι ἐλληνικὰ ἓνα τῆς ἔργο, καὶ γι αὐτὸ ἀνεξάρτητα τοῦ ἂν θεωροῦμε τὸ βιβλίο αὐτὸ ὀφέλιμον ἢ ὄχι, ὀφείλεται ὅλη μας ἢ εὐγνωμοσύνη στὸν κ. Χρυσάφη, πού ἀκούραστα ἐργάζεται νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὰ δυσκολοπλησίαστα σὲ μᾶς βορεινὰ συγγράμματα. Ἐπιφυλάξεις ἔχω μόνο γιὰ τὸν πρόλογον τοῦ κ. Χρυσάφη πού ὅσο κι ἂν εἶναι μελετημένος, πολὺ ὀπερβολικὰ γιὰ τὴν ἀντίληψή μου, κι Ἴσως ἐπικίνδυνα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐγκωμιάζει τὸ ἔργο τῆς Ἑλλεν Κέϊ.

Πιθανόν ή τέτια μου αντίληψη, αντίθετη σε μιὰ παγκόσμια φήμη, να είναι κάπως πιο κινδυνευμένη, στοχάζομαι όμως μήπως αυτή ή φήμη στηρίζεται σε στοιχεία που δε μπορούμε εδώ να εξετιμήσουμε. Στην Ευρώπη όπου ο φεμινισμός στηριγμένος γενά στην πραγματικότητα, ώριμασε πια και στερεώθηκε, δεν αποκλείεται να θαυμάζεται μιὰ γυναίκα που διατηρεί μιὰ λύση του γυναικειου προβλήματος έντελώς δική της, κι που υποστηρίζει τη λύση της με ένθουσιασμό, με θέρμη και με σπάνια χαρίσματα στον τρόπο της διατύπωσης, δεν αποκλείεται να θαυμάζεται για τη λυρική της πνοή, για την αφιέρωσή της σε μιὰ ιδεολογία άγνη, αφού είναι για τον εαυτό της ειλικρινής, να θαυμάζεται για τη δυνατή της πρωτότυπη προσωπικότητα και σύγχρονα να μη θαυμάζεται ούτε και να εγχαίρεται ή ιδεολογία της σαν καθολικό σύστημα, δεν αποκλείεται μάλιστα το κοινωνικό της σύστημα να αντιμετώπιζεται με κάποια σκεπτική ειρωνεία. Στην Ελλάδα όμως όπου όλα είναι ακόμη τόσο πολύ άνωριμα και άσχετα νομίζω πως επιβάλλεται πολύ περισσότερο επιφυλακτικότητα. Είναι εξαιρετικά επικίνδυνο, το έπιαναλαμβάνω, τουλάχιστο για την αντίληψή μου, να παρουσιάζεται σαν πρότυπο ένα σύστημα έντελώς υποκειμενικό, που ή Έλλεν Κέϊ το οικοδόμησε μόνο σύμφωνα με τη δική της ιδιοσυγκρασία, χωρίς και να εξετάσει τα διδόμενα της πραγματικότητας, ένα σύστημα που άμέσως κρημνίζεται μόλις έστω κι ανάλαφρα το άγγίζει ή αξία της επιστημονικής κριτικής.

Φυσικά εδώ δε μου είναι δυνατό να μιω σε περισσότερες λεπτομέρειες, ούτε να ελιχειρήσω τώρα μιὰ δλόκληρη μελέτη του έργου της Έλλεν Κέϊ. Ήθελα μόνο να τονίσω πως το έργο της πρέπει να κησιιάζεται από ανθρώπους προετοιμασμένους να μην αναζητήσουν μέσα σ αυτό τίποτε άλλο από την ομορφιά ενός έμπνευσμένου λυρικού τραγουδιού κι όχι και την αποκάλυψη μιās πραγματοποιήσιμης αλήθειας. Δεν πρόκειται να συνεχίσουμε τη διάδοση της σύγχυσης γύρω από τα γυναικεία ζητήματα, δεν πρόκειται να δημιουργήσουμε την ιδέα ενός φεμινισμού καθαρά ουτολιστικού, άνεδαφικού, άλλοτε τρελλά επαναστατικού, κι άλλοτε περιορισμένα συντηρητικού, σύμφωνα με τις κλίσεις της γυναίκας που τον διανοήθηκε, αλλά να εξετάσωμαι ποιες είναι οι πραγματικές απαιτήσεις της ζωής και σ αυτές να ανταποκριθούμε.

Η μελέτη της Έλλεν Κέϊ που μας δίνει σήμερα ο κ. Χρυσάφης, ή μελέτη της γύρω από τη ζωή και το έργο του Ρόμπερτ και της Έλισάβετ Μπλάουνιγκ, δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα λυρικό τραγούδι. Η μελέτη αυτή ανήκει στον τύπο της κριτικής που το περισσότερο κα'αδικάζω όταν εμφανίζεται με αξιώσεις κριτικής και δεν όμολογεί καθαρά ο συγγραφέας της πως τα έργα ή τα πρόσωπα που κρίνει δεν υπήρξαν γι αυτόν παρά άφορη ή πλέξει γύρω τους την έκφραση κάποιων υποκειμενικών του συναισθημάτων ή στοχασμών. Η Έλλεν Κέϊ σχετικά ελάχιστα άσχολείται με τα έργα των ποιητών που εξετάζει. Αφηγηματικά τ'αναφέρει με έγκωμιαστικά, θαυμαστικά επίθετα που, αναλύοντας έντελώς έξωτερικά τα έργα, ελάχιστα μας διαφωτίζουν για το ουσιαστικό τους νόημα και για την αληθινή τους αξία. Δεν άσχολείται με καμιά βαθύτερη σύγκρισή τους με άλλα έργα της εποχής ή με τί πόνο έκφράζουν το πνεύμα της εποχής, ή με τί πόνο το έπηρέασαν. Μιλεί μόνο για τις έγκωμιαστικές κριτικές γι αυτά κάποιων διανοουμένων της εποχής. Η Έλλεν Κέϊ θεωρεί το

έργο τέχνης; ένα δημιουργημα άπόλυτα άτομικό. Και σύμφωνα με τη την αντίληψη, ό,τι κύρια, περισσότερο ακόμα από το έργο, την ενδιαφέρει είναι ή ζωή του ποιητή που μελετά και μάλιστα της Έλισάβετ. Μας την παρουσιάζει σαν ένα γυναικειο πρότυπο γιατί κατόρθωσε και να δημιουργήσει άνωτερη ομορφιά με την ποιήσή της και να μη θυσιάσει τίποτε από τη γυναικεία της ζωή, γιατί βρήκε κοντά στον άντρα της την τέλεια, την άσυνέφιαστη ετυχία. Πως έχει αντίρρηση; Το πολυτιμότερο δώρο που βέβαια μπορεί να δώσει ή ζωή είναι μιὰ άπόλυτα ευτυχισμένη άγάπη το ζήτημα όμως είναι πως ή ζωή το χαρίζει τόσο σπάνια αυτό της το δώρο, κι ούτε μπορεί καθένας να το καταχτήσει. Η Έλλεν Κέϊ δεν προσπαθεί τουλάχιστο να αναλύσει αυτή την ετυχία, αν και πιθανό να ήταν κι αυτό άσκοπο, γιατί ή ετυχία δεν υπακούει σε συνταγές, μα θα ήταν πάντα ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε την έσωτερική εξέλιξη μιās ετυχίας, δεν αναλύει πως δημιουργήσε και συνεκράτησε ή Έλισάβετ την ετυχία της ανάμεσα στις δυσχέρειες της ζωής που όσο κι αν τις άποσιωπείνει ή Έλλεν Κέϊ πάντα θα υπήρξαν, μας την παρουσιάζει έντελώς στατικά, άναλλοίωτη, άπόλυτη, όχι άνθρωπινα δημιουργημένη, κι σά μιὰ αυτούσια προφορά της τύχης. Λοιπόν; Η μελέτη της διαβάζεται εύχρηστα σαν ένα όμορφο τραγούδι που κ'άγοντας κάθε νοσταλγία δεν περιγράφει πια παρά την ετυχία, που γίνεται στιγμές άνιαρό ένα τραγούδι άπαλό κάπως αλλά και γοητευτικό, χωρίς όμως και κανένα πλατύτερο νόημα μέσα του. Αν θέλομε μάλιστα και καλά να νέυρομε μέσα του ένα νόημα γενικότερου ενδιαφέροντος, το νόημα αυτό δεν μπορεί παρά να είναι το ξαναλέω, άποκαρδιωτικό.

Γιατί ή Έλλεν Κέϊ, παρουσιάζοντας την Έλισάβετ για πρότυπο που σ αυτό πρέπει ναποβλέπει κάθε γυναίκα για να έχτελέσει τον προορισμό της αυξάνει μόνο στις άπειρες δυστυχώς γυναίκες που δε θα βρούν την τέτια ετυχία το άπελτιστικό αίσθημα πως είναι ή ζωή τους χομένη.

Κι ο φεμινισμός όπως κάθε κοινωνικό κίνημα δεν άποβλέπει στους εξαιρετικά ευνοημένους από την τύχη ανθρώπους, που τους θαυμάζει κι ίσως και τους ζηλεύει, αλλά που δεν τον ενδιαφέρουν, γιατί κι αυτοί δεν τον έχουν ανάγκη, άποβλέπει, σύμφωνα με τις συνθήκες της συνθησιμένης ζωής, όχι να εξουδετερώσει τη δυστυχία, γιατί είναι άδύνατο, αλλά κάπως να την ελαττώσει, άποβλέπει όχι στη δημιουργία υπεράνθρωπων αλλά απλά ανθρώπων που με συνέδημη της πραγματικής ζωής άφομοιώνουν τον εαυτό τους με τις απαιτήσεις της πραγματικότητας.

Με όλα αυτά, το επαναλαμβάνω, δε θέλω να ελαττώω την αξία της διαλογής για μετάφραση ενός τέτοιου έργου. Το έργο αυτό έπρεπε να διαβαστεί και στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα μάλιστα όπου οι αξίες κυκλοφοούν άρκετά άνεξέλεγκτες κι όπου το έργο της Έλλεν Κέϊ περιτριμμάται χωρίς να διαβάζεται, ήταν άπαραίτητο να γνωριστεί από κοντά για να εχτιμηθεί όρθότερα, έπρεπε μόνο της γνωριμίας της αυτής με το πολύ κοινό να προηγηθεί ο κατάλληλος διαφωτισμός.

(Ανατύπωση από τη «Δημοκρατία»)